

AMAÇ VE HATA

Prof. Dr. Georg KÜPPER

Çevirenler Dr. Öğr. Üyesi İhsan Yılmaz BAYRAKTARLI*

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hulusi AKKAŞ**

I. GİRİŞ

Alman Ceza Kanunu (Strafgesetzbuch=StGB:ACK) §16'ya göre suçun unsurlarında hata, kastı kaldırır. Bilhassa fayda veya çıkar sağlamaya yönelik özel amacın arandığı hallerde benzer durum sık sık karşımıza çıkar. Doktrindeki hakim görüş bu hususu, suçun (normatif) tipiklik unsurları içerisinde ele alır ve –doğrudan veya kıyasen- ACK §16 kapsa-

---

* Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi

** Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

Makale Geliş Tairhi:01.07.2018

Makale Kbul Tairhi:03.09.2018

mında değerlendirir.¹ Ancak bu bakış açısı ile ilgili olarak özellikle de “hukuka aykırılık” söz konusu olduğunda doktrinde tartışma vardır. Kühl’ün ünlü ders kitabında hata, her bir olayın özel durumuna ve bakış açısına göre ya suçun maddi unsurlarında bir hata ya da bir yasak hatası şeklinde ortaya çıkar.²

Tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.³ Konunun güncelliğini, yalnızca yeni içtihatlarla bağlamak doğru olmaz. Öyle ki ACK §§ 242 ve 249 kapsamında hem hukuka aykırılık hem de sahiplenmenin konusu hususları tartışmalıdır. Buna ilaveten ACK §§ 253 ve 263 bir takım kararlar sonucu yeniden tartışmaların odağında yer almıştır. Ayrıca diğer amaçlar da hataya sebebiyet verebilir. Bundan dolayı konunun kapsamlı bir şekilde tartışılması uygun olacaktır.

II. OLAYLAR

1. Sahiplenme Amacı (Ekonomik Çıkar Amacı)

a) Hırsızlık ve yağma suçlarında failin, ele geçirdiği eşyayı sahiplenme amacını gütmesi gerekir. Bu bağlamda, sahiplenme amacı güdülen eşya hakkında yanlış tasavvurlar söz konusu olabilir. Bu konuda ise içtihatlar arasında bir birlik yoktur. Federal Alman Yüksek Mahkemesi, daha önceleri, suç konusu şeye sahiplenme hususundaki hatanın önemsiz

¹ Örneğin, RGSt 49, 140 (143); BGH GA 1968, 121; doğrudan uygulama örneği için bkz. MüKoStGB/Joecks, 2. Bası. 2011, § 16 Kn.6: NK/Puppe. 3. Bası. 2010. ACK § 16 Kn. 14: Benzer hususlar için bkz. Roxin, Strafrecht AT I, 4. Bası, 2006, § 12 Kn. 142: Warda Jura 1979, 71 (77).

² Kühl, Strafrecht AT, 7. Bası, 2012, § 13 Kn. 14a.

³ Gössel’in bu konudaki görüşleri için ayrıca bkz. Gössel, GS Zipf, 1999, S. 217 vd. Bunların eleştirisi için Küpper, FS Gössel, 2002, S. 429 vd.

olduğuna karar vermişti.⁴ Mahkemeye göre sahiplenme amacı, failin fiilin icrasıyla ilgili tasavvuruna göre değerlendirilir; bundan dolayı failin içerisine düşmüş olduğu hata, suçun tamamlanmasına engel olmaz. Ancak daha sonra mahkeme, failin cebir kullanmak suretiyle aldığı bir kabın içeriğinin failin beklentisinin aksine değersiz olması durumunda tamamlanmış bir yağmadan söz edilemeyeceğine hükmetmiştir; mahkemeye göre bu durumda yalnızca (elverişsiz) bir teşebbüsten söz edilebilir”.⁵ Federal Mahkemenin varmış olduğu bu sonucu Düsseldorf Eyalet Mahkemesi en azından şüphe ile karşılamıştır.⁶ Mahkeme, kanunun lafzında açıkça ifade edilen sahiplenme amacının eşyanın ele geçirildiği anda bulunması gerekliliğine işaret etmektedir. Beklentilerinin karşılık bulmaması nedeniyle bu amaçtan vazgeçilmesi veya amacın fiiliyata dönüştürülememiş olması, suçun manevi unsurunun varlığını ortadan kaldırmaz

Failin suç konusu nesneyi aldığını zannettiği ilk olay ile suç konusu nesnenin mevcut olmadığını ilk defa aldığı kabı açtığı zaman gördüğü olaylar arasında muhtemelen bir farklılık vardır. Ancak sonucun da bu farklılığa bağlanmaması gerekir. Failin dondurulmuş lazanyayı çalarak buzlukta muhafaza ettiği ve ortaya çıkan “at eti skandalı” akabinde haftalar sonra yok ettiği olayda, teşebbüsün söz konusu olduğunun söylenmesi tutarlı değildir. Zira şahısta hatada olduğu gibi, görünübilirlik argümanı da artık kabul edilmemektedir.⁷

⁴ BGH NStZ, 2004, 386.

⁵ BGH NStZ, 2006, 686; hırsızlık suçu bakımından BGH StV 2010, 22.

⁶ LG Düsseldorf NStZ 2008, 155.

⁷ Bkz. BGH NStZ 1998, 294 (295); Küpper JR 1992, 294 (295).

Doktrinde “teşebbüse dayalı çözüm” büyük oranda kabul edilmektedir.⁸ Ancak burada belirli bir uyumsuzluğun da bulunduğu dikkate alınması gerekir. Suçun konusu üzerinde hatanın önemsiz olması halinde ele geçirme kastının varlığı genellikle kabul edilmektedir. Ancak bu durumda ele geçirilen eşya ile sahiplenme amacı arasında uyum bulunmamaktadır. Diğer hata durumlarında amaçta ACK §16’daki ölçütler dikkate alınır ve kasta ilişkin genel ilkelere göre değerlendirme yapılırsa, suçun konusunda hata halleri için de aynısının geçerli olması gerekir. Böse bu sonuca varmaktadır.⁹ Böse, neticede tamamlanmış bir hırsızlık suçunun varlığı sonucuna ulaşmakta, teşebbüsün ise sadece alınan kabın hiçbir yabancı eşya içermemesi halinde kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

b) Sahiplenmenin hukuka aykırılığı üzerindeki hata daima dikkat çekici bir konu olmuştur. Bu özelliğin hırsızlık suçunun unsurlarını amaçlanan sahiplenmenin hukuk düzeni ile çeliştiği durumlarla sınırlandırması gerektiğine işaret edilmektedir. Bu gibi durumlarda failin eşya üzerinde bir hakkı veya bu eşyaya ilişkin muaccel bir alacağı bulunmamaktadır. Failin hataen bunu var zannetmesi durumunda, suçun maddi unsurlarında hataya düşülmüş olur. Zira fail, hukuk düzenince istenen bir durumu yerine getirdiği düşüncesiyle hareket etmektedir.¹⁰ ACK §16’nın uygulanması gerektiği konusunda güveni kötüye kullanma da bir argüman oluşturmaktadır. Hukuka aykırı sahiplenme, güveni kötüye kullanma suçunun

⁸ Krş. Fischer, 60. Bası, 2013, ACK§ 242 Kn. 30; ayrıntılı bilgi için bkz. Streng, JuS 2007, 422 vd.

⁹ Böse, GA 2010, 249 (256).

¹⁰ Bu hususta bkz. RGSt 64, 210 (213); günümüzdeki görüşler için bkz. Hillenkamp, 40 Probleme aus dem Strafrecht BT, 11. Bası, 2009, görüşler ve ispatları ile birlikte 23. problem.

maddi unsurları arasında yer almaktadır. Çünkü failin hataen muaccel bir hakka sahip olduğu düşüncesi ile hareket ettiği durumda, unsur yanılıgısı söz konusudur.¹¹ Hırsızlık suçu, belirli bir hareket tarzını gerektirir ve bazı durumlar “zorla ele geçirme” gibi de görünebilir.¹² Bundan dolayı, benzeşen hataların değişik şekillerde sınıflandırılması anlaşılabilir değildir.

“Moos-raus” olayı olarak adlandırılan olay konuyla ilgili günümüze kadar dikkati çeken bir olaydır.¹³ Bu olayda fail, borçlu ile sokakta karşılaşır ve hakkı olduğu düşüncesiyle -hukuka uygunluğa dayanak teşkil etmeyen- ihkak-ı hakka başvurarak borçlunun üzerinde bulunan iki banknotu zor kullanarak alır. Gerçi Federal Yüksek Mahkeme, (Alman Medeni Kanunu § 243’e istinaden) alacaklının talebinin belli bir eşyanın teslimine yönelik olmayıp cins borcuna yönelik olduğundan hareket etmektedir. Ne var ki bu temellendirme ancak failin borçludan aldığı paranın, alacaklı olduğu miktarla aynı olması durumunda kabul edilebilir. Doktrinde, bununla faile “altından köprüler” kurulmuş olduğu belirtilmekte ve aynı zamanda toplam değer teorisi (Wertsumentheorie) yardımı ile ancak sonuca kolayca ulaşılabileceğine işaret edilmektedir.¹⁴ Karşı görüşte ise, Alman Medeni Kanunu § 229’daki koşulların aşılacağı, failin bu durumda daha ziyade hukuka uygunluk sebeplerinin sınırlarında

¹¹ OLG Hamm GA 1969, 619; Schönke/Schröder/Eser/Bosch, 28. Bası, 2010, ACK § 246 Kn. 24.

¹² Bu konuda Degener JZ 2001, 388 (397); benzer şekilde Welzel, Das Deutsche Strafrecht, 11. Bası, 1969, s. 339; “Zueignung durch Wegnahme” (Zorla Sahiplenme).

¹³ BGHSt 17, 87; ayrıntılı bilgi için bkz. Eser, Juristischer Studienkurs IV, 3. Bası 1979, s. 49 vd; Gropp, FS Weber, 2004, s. 127 vd; Krey/Hellmann/Heinrich, Strafrecht BT 2, 16. Bası, 2012, §1 Kn. 121 vd.

¹⁴ Krş. LK/Vogel, 12. Bası, 2007, ACK § 16 Kn. 49; Wessels/Hillenkamp, Strafrecht BT 2, 35. Bası, 2012, § 2 Kn. 203.

hata ve bununla birlikte bir haksızlık yanılığı içerisinde bulunduğu ileri sürülmektedir.¹⁵ Son zamanlarda, *Gropp* şu hususa dikkat çekmiştir: Alman Ceza Kanunu § 16 için geçerli olan maddi unsurlara ilişkin hata, failin suçun maddi unsurlarını tanımaya engel olan yanlış değerlendirilmesi için de geçerli olabilir.¹⁶ Bu nedenle, yaşam olayının bilinmesine rağmen, bunun hukuki olarak yanlış değerlendirilmesi, her zaman zorunlu olarak maddi unsurlarda hataya yol açmaz.

Bu düzenleme “tersine” unsur yanılığı ile ilgili olaylara da etki eder. Fail, ele geçirdiği eşyanın teslimini isteme hakkına sahip olmasına rağmen, bunun bilincinde olmadan eşyayı sahiplenirse hırsızlık suçuna (elverişsiz) teşebbüs söz konusu olur.¹⁷ Tamamlanmaya dayalı çözüm, failin tasavvurunun amaç için yeterli olan hukuka aykırı bir sahiplenmeye yönelik olması ve sahiplenmenin tamamlanmasının gerekli olmaması gerekçeleri ile bu görüşe karşı çıkmaktadır.¹⁸ ACK § 242’de hırsızlık suçunun unsurları, eşyanın tamamen ele geçirilmesi ve sahiplenmeye – elverişsiz teşebbüs de dahil olmak üzere- teşebbüs bir arada düzenlenmiştir.

c) Sorunun çözümünde, “taşkın eğilim” (*überschießende Innentendenz*) gerektiren suç olarak amaç suçun ayırıcı özelliğinin dikkate alınması gerekir. Bu yöntemde, failin bir hedef doğrultusunda suçun unsurlarını gerçekleştirmeyi göze almış olması gerektiği, ancak bu hedefe ulaş-

¹⁵ Özellikle bkz. Hirsch, JZ 1969, 149 (156).

¹⁶ Gropp, FS Weber, 2004, s. 127 (138).

¹⁷ Krş. Küper, FS Gössel, 2002, s. 429 (446); Lackner/Kühl, 27. Bası, 2011, StGB §242 Kn. 28; Wesels/Hillenkamp, Strafrecht BT 2, 35. Bası, 2012, § 2, Kn. 190.

¹⁸ Krş. Gössel, GS Zipf, 1999, s. 217 (228); Mitsch, Strafrecht BT 2/1, 2. Bası, 2003, § 1 Kn. 161; SK-StGB/Hoyer, 6. Bası, 1999, § 242, Kn. 109.

mış olmasının zorunlu olmadığı söylenmektedir¹⁹. Suç, failin amacı ile fiilin birbirine uygun olması halinde tamamlanmış sayılır. Bundan hareketle, hem suçun konusu üzerinde hem de sahiplenmenin hukuka aykırılığında hataya düşülmesi durumunda hırsızlık suçu tamamlanmış olur. Her iki durumda da suçun maddi unsurları tamamlanmıştır ve böylelikle failin tasavvuru ile paralellik vardır. Failin hedeflediği şeyi elde etmek istemesinin ardından yaptıkları, –hangi nedenle olursa olsun- cezalandırılmayan sonraki hareketler olarak nitelendirilir. Fail, ele geçirdiği şey üzerinde bir hakkı olmadığı düşüncesindeyse, mülkiyete ilişkin düzenlemelere aykırı hareket etmiştir. Buna karşılık, failin eşyayı sahiplenmeyi hukuka uygun addettiği durumda, suçun oluşması için gerekli olan kast bulunmadığı için cezasızlık durumu devreye girer. Böylece, failin tasavvur şekline göre farklılıklar düşünülebilir, sözü edilen örnekler yorum hatası veya yasak hatasına yol açabilir.

2. Çıkar Amacı

Şantaj, haksız bir zenginleşme amacını gerektirir. Dolandırıcılığın amaçsal içeriği hukuka aykırı mal artışı sağlamaktır. Farklı terminoloji dikkate alınmaz ise söz konusu kavramlar aynı anlama gelirler.²⁰ Failin, hakkının bulunmadığı malı edinmesi durumunda hukuka aykırılık vardır.²¹ Zenginleşmenin hukuka aykırılığı konusundaki hata, kural olarak maddi unsurlarda hata gibi değerlendirilir ve burada da iki ihtimal ortaya çıkar.

¹⁹ Bu hususlar için bkz. Jescheck/Weigend, Strafrecht AT, 5. Bası, 1996, s. 319; von Selle, JZ 1999, 309 (311).

²⁰ Krş. BGH NJW 1988, 2623; Lackner/Kühl, 27. Bası, 2011, StGB § 253, Kn. 8.

²¹ BGHSt 19, 206 (216); Lackner/Kühl, 27. Bası, 2011, StGB § 263, Kn. 61.

Federal Alman Yüksek Mahkemesi, 42. ciltte bulunan bir kararında²² her iki ihtimali de özetlemiştir: Amaçlananan malvarlığı artışı objektif olarak hukuka aykırı ve fakat failin bunu yanlışlıkla hukuka uygun ad-detmesi, ACK § 16/1 kapsamında değerlendirilecek bir hatadır. Fail, objektif mevcut maddi unsurları bilmiyorsa, kasten hareket etmiş olmaz. Buna karşın amaçlanan mal edinme gerçekten de hukuka uygun ve fakat fail bunu hukuka aykırı zannediyorsa, bu durumda tersine unsur hatası söz konusu olur. Burada fail, aslında olmayan bir durumu, olmuş gibi düşünür. Söz konusu olayda cezalandırılmayı gerektiren elverişsiz teşebbüsün şartları oluşmuştur.

a) Herşeyden önce hukuka aykırılığın hatalı olarak değerlendirilmesi konu edilmektedir. Bu durum kendi içerisinde problemlili olmasa da bazı soruları ortaya çıkarmaktadır. Bu sorulardan birisine ilişkin olarak Federal Alman Yüksek Mahkemesi başka bir kararında²³ uyulması gereken ölçütleri ayrıntılı şekilde belirlemiştir: Mağdura karşı gerçekleştirmiş olduğu fiili, kriminal çevrelerin fikirleri doğrultusunda kendisini meşru hak sahibi görerek işlemesi, şantaj yapanın hataya düştüğünün kabulü sonucunu doğurmaz. Bu hakkının hukuk düzeni tarafından da kabul edildiğini ve bunun sonucunda da taleplerini özel hukuk çerçevesinde mahkeme yardımıyla kabul ettirebileceğini düşünmüş olsa veya olmasa da sonuç değişmez.

İkinci olarak, problemin nerede aranması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Zarar vermede mi yoksa haksız kazanç sağlamada mı aranacaktır? Her iki olasılık da kabul edildiğinden bu konudaki içtihatlar da

²² BGHSt 42, 268 ilgili not *Arzt* JR, 1997, 469 ve *Kudlich*, NSTZ 1997, 432.

²³ BGHSt 48, 322 ilgili not *Kühl*, NSTZ 2004, 387; aynı yönde BGH NSTZ 2008, 626.

birlik yoktur. Bir içtihadı göre, zarar olmadığından mal edinmenin hukuka aykırılığında bahsedilemeyeceği için mahkumiyet kararı da ortaya çıkmayacaktır.²⁴ Öğretideki çoğunluk, failin edim üzerinde bir hakkının olduğunu ileri sürmesi durumunda mal varlığı zararını gerekli görmektedir. Çünkü mağdurun kaybı ilgili yükümlülükten kurtarılması yoluyla telafi edilir; bunu ortaya koyan mağdur, yükümlü olduğu hususta bir zarara uğramamış sayılır.²⁵ Ancak bu görüşe de itiraz edilmektedir. (Yalın) Talep ve (nihai) ifa arasındaki farka işaret edilir. Bir talebin değeri onun icrailiğine bağlıdır; “sahip olmak” “sahip olma beklentisinden” daha avantajlıdır.²⁶

Mamafih tartışma, tam da bu noktada kilitlenmektedir. Her halükarda, failde ya zarar verme kastı ya da zenginleşme amacı bulunmadığı için suçun manevi unsuru ortadan kalktığından, sonuç (cezasızlık) değişmektedir.

b) Aksi durumda fail hukuka uygun olarak sağladığı yararı hataen hukuka aykırı addetmektedir, bu durum (elverişsiz) teşebbüs sonucunu doğurur. Bu değerlendirme her şeyden önce bir kimseye zarar verilmesi halinde tutarlıdır. Öyle ki fail, bulunması halinde cezalandırılabilirliği sağlayan bir objektif tipiklik unsurunun var olduğunu düşünmektedir. Ancak sorun kast bakımından değerlendirilirse suçun tamamlandığı da

²⁴ Bkz. BGHSt 42, 268 (272); şantaj konusunda ayrıca bkz. BGHSt 20, 136, (138).

²⁵ Krş. Cramer, Vermögensbegriff und Vermögensschaden im Strafrecht, 1968, s. 160; LK/Tiedemann, 12. Bası, 2012, StGB §263 Kn. 186, 265; Rengier, Strafrecht BT I, 14. Bası, 2012, § 11, Rn. 65, § 13, Kn. 267; SK-StGB/Hoyer, 7. Bası, 2014, § 263, Kn. 275; aktaran NK/Kindhäuser, 3. Bası, 2010; 2010 § 263, Kn. 369; Zenginleşmenin hukuka aykırılığı (yalnız başına) suçun manevi unsuru olamaz, buna mukabil mülkiyetin el değiştirmesinin hukuki niteliği objektif unsurlar arasında sayılır.

²⁶ Bu görüşlerle aynı yönde bkz. Arzt, JR 1997, 469, (470 vd.); Mitsch, JuS 2003, 122 vd.; Otto, Die Struktur des strafrechtlichen Vermögensschutzes, 1970, s. 215 vd.

kabul edilebilir.²⁷ Zira fail subjektif olarak haksız kazanç elde etmeyi hedeflemektedir.

Elde edilen sonucun her halükarda malvarlığı kavramı ile ilgili olması burada etkili olmuştur. Yalın ekonomik görüşe göre, bir zararın varlığı şart iken; hukuki ve iktisadi görüş bunu reddetmektedir. Hem içtihatlarda hem de öğretilerde farklı görüşlere rastlanmaktadır. Süreklilik arz eden içtihatlarda şimdiye kadar iktisadi malvarlığı kavramından hareket edilmektedir. Ancak bu görüş, tartışma konusu olan yanılmayı kast alanına dahil etmeksizin zarar kavramını tartışmaktadır. Normatif anlayıştan hareket eden baskın görüş; bu hususta önemli sonuçlar doğuran zararın tartışma konusu yapılmasını reddetmektedir. Aksi halde, ACK § 263'te yer alan "hukuka aykırılık unsuru" pratik olarak işlevsiz hale gelecektir.²⁸ Bu tarz bir sonuç ile hükmün lafzı ve yapısı arasında bağlantı kurmak zorlaşır. Malvarlığının objektif olarak azalması ve malvarlığında beklenen artma sıkı bir bağlantı içerisinde olmasına rağmen, kanundaki düzenleme çerçevesinde haksız kazanç beklentisinin olması gerekli değildir. Sadece taşkın eğilimin bulunması suçun tipikliğini tamamlar.

Buna müteakip şantaj ve dolandırıcılık suçlarının öznel unsuru olan mal edinmenin hukuka aykırılığı mevcudiyetini muhafaza etmektedir. Normatif bakış açısı, burada sadece yok hükmünde olan taleplerde ve hukuka aykırı edinimlerde; maddi unsurun mevcudiyetinin reddedilmesi ile sınırlanmalıdır. Bu bağlamda sonuç şu şekilde olmalıdır: Fail aldatma

²⁷ Bu konuda özellikle bkz. Gössel, *Strafrecht BT 2*, 1996, § 21 Kn. 239; farklı görüş için bkz. Mitsch, *Strafrecht BT 2/1*, 2. Bası, 2003, § 7 Kn. 125 ve dipnot 514.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Maurach/Schroeder/Maiwald, *Strafrecht BT 1*, 10. Bası, 2009, § 41, Kn. 145; benzer yönde bkz. Schönke/Schröder/Cramer/Perron, 28. Bası, 2010, § 263, Kn. 171; "keine selbständige Bedeutung" (kendine has bir anlamı bulunmamaktadır).

sonucunda bir zarara neden olmuş ve elde ettiği menfaatin hukuka aykırı olduğunu düşünmüşse objektif ve sübjektif unsurları ile tamamlanmış bir dolandırıcılık suçu oluşmuştur.

Tamamlanma çözümü için aşağıdaki görüşler de burada zikredilebilir: Sigorta dolandırıcılığının yer aldığı ACK § 265'in önceki metni, dolandırıcılık amacı olan bir fiili şart koşmaktaydı. Bunun için yalnızca, failin sigorta kaynaklı bir talep hakkının varlığı veya yokluğuna ilişkin bilgisi dikkate alınmaktaydı. Bunun için sigorta yapma yükümlülüğü olmasa bile, failin sigortaya dayalı bir talep hakkının varlığı hususunda yanılması halinde de suç oluşmaktaydı.²⁹ Suç eşyasının kabul edilmesi (ACK § 259) esasen "hukuka aykırı" zenginleşmeyi gerektirmese de her halükarda failde zenginleşme amacı olmalıdır. Zenginleşme amacı, failin hatalı tasavvurundan etkilenmez ve failin hataen ekonomik çıkar elde etmek için hareket etmesi durumunda, zenginleşme amacının olduğu varsayılır.³⁰ Buna göre, hata suçun tamamlanmasını etkilemez.

3. İmkan Sağlama ve Gizleme Amacı

Bir suçun işlenmesine imkan sağlama veya bu suçu gizleme amacı, nitelikli kasten öldürme (ACK § 211/2) ve özellikle nitelikli yangın çirkarma (ACK § 306b/2) ve trafik güvenliğinin tehlikeye sokulması (ACK §§ 315/3(b), 315b/3'te olduğu gibi) suçlarında ortaya çıkmaktadır. Şu ana kadar bahsedilen olaylardan farklı olarak amaç, ceza gerektiren fiili de nitelendirir. Bunlar haricinde yalnızca failin sübjektif tasavvurunun de-

²⁹ Krş. RGSt 68, 430 (436); BGH NSTZ 1986, 314 (315).

³⁰ Sonuç olarak benzer görüş için bkz. RGSt 56, 98 (100); LK/Walter, 12. Bası, 2010, StGB § 259 Kn. 76; Schönke/Schröder/Stree/Hecker, 28. Bası, 2010, StGB § 259 Kn. 40.

ğerlendirmeye alınacağı konusunda bir fikir birliği vardır.³¹ Hata halleri özellikle ACK § 211 bakımından, ama ayrıca ACK § 315b çerçevesinde de pratik bir önemi haizdir; buna karşın ACK § 306b hükmündeki sorun –bilinebildiği kadarıyla- henüz gündeme gelmemiştir.

a) Suça imkan sağlama veya suçu gizleme iradesi ile nitelikli kasten öldürme suçunu işleyen failin, fiilin cezalandırılabilir veya takip edilebilir olduğu hususunda hataya düşmesi söz konusu olabilir. Doktrin ve uygulamada failin bu hususlarda düştüğü hatanın önemsiz olduğu ve tamamlanmış nitelikli kasten öldürme suçunun oluştuğu kabul edilmektedir.³² Buna göre failin başka bir suç işlemek veya varsayılan suçu gizlemek yönündeki tasavvuru suçun nitelikli halinin tamamlanması için yeterlidir.

Buna ilişkin olarak “tamamlamaya dayalı çözümün” koşulsuz bir biçimde tercih edilmesi dikkate değerdir. Burada konu edilen hususun taşkın eğilim değil bilakis subjektif bağlantıda artan değersizlik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 3. grubun kasten öldürmeye ilişkin unsurları amaçca yöneliktir, bu, ilk gruptaki zayıf güdü ile karşılaştırılabilir; zayıftır çünkü fail bir insanın hayatını en üst seviyede istismar etmekte ve bir kimseyi yok etmeyi kendi haksızlığını gizlemek veyahut da mümkün kılmayı araç olarak kullanmaktadır.³³ 1. gruptaki suçlarda fail bir insanın yaşamına, haksızlığı mümkün kılmak veya gizlemek amacıyla, son ver-

³¹ Açık şekilde bkz. Kindhäuser, Strafrecht BT I, 5. Bası, 2012, § 2 Kn. 37; Rengier, Strafrecht BT II, 13. Bası, 2012, § 4 Kn. 48; ayrıca bkz. StGB § 211.

³² Krş. BGHSt 11, 226; BGH NSTZ- RR 2004, 333; Fischer, 60. Bası 2013, StGB § 211 Kn. 63; MüKoStGB/Schneider, 2. Bası 2012, § 211, Kn. 252; farklı görüşler için bkz. NK/Neumann, 3. Bası 2010, StGB § 211 Kn. 93.

³³ Bu konuda bkz. BGHSt 7, 287 (290); 11, 226 (228); 35, 116 (121).

mektedir, üçüncü gruptaki suçlarda ise failin mağdurun yaşamına son vermesi bir motivasyon unsuru olduğundan birinci gruptaki suçlarla karşılaştırıldığında üçüncü gruptaki suçlarda motivasyonun daha zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bunlara karşın, ACK § 211'deki amacın hukuka aykırı bir fiile, §§ 253 ve 263'te amacın ise hukuka aykırı zenginleşmeye yönelik olduğunun da dikkate alınması gerekir. Buradaki hata, bazen suçun tamamlandığı bazen de teşebbüs aşamasında kaldığı sonucuna götürür. Bu ikilem doğru bir sonuca ulaşılmasına yardımcı olmamaktadır. Her halükarda, failin bir amaca ulaşmak istemesi, ancak failin ulaşmak istediği sonucun gerçekleşmeyebileceği konu edilmektedir. Bu, kast ile amacı birbirinden ayırır, hedeflenen netice objektif olarak gerçekleşmişse tamamlanmış kasti bir suçun varlığından söz edilir. Amaç suçlarında bu gerekli değildir, bundan dolayı “neticelendirilmiş” bir suçtan bahsedilebilir. Ama nihai amaç subjektif nitelikte olursa ve nihai hedefin failin tasavvuru ile örtüşmesi, suçun tamalanması için yeterlidir.

Teklif edilen standartlaştırmaya karşı, “Amaç suçlarla” (taşkın eğilim), “Eğilim suçları” (yoğunlaşmış eğilim)³⁴ arasında bir farktan bahsedilebilir. Failin iradesiyle yönlendirilen fiilin temel niteliği –gizleme amacı gibi- veya korunan hukuki değer için özel bir tehlike arz etmesi, eğilim suçlarını karakterize eder. Yukarıda bahsedilen örneklere bakıldığında, ACK § 253 ile § 263'teki hususlar birinci grubu oluştururken, § 259'daki hususun ikinci gruba ait olduğu görülür. Fakat bu durumda, bu üç suç tipi bakımından da zenginleşme amacının bulunması gerektiği için bunlar arasındaki fark yine de belirgin değildir.

³⁴ Bkz. Jescheck/Weigend, Strafrecht AT, 3. Bası 1996, s. 319; anılan yerdeki metinde verilen örnek olaylar.

Fail, ACK § 211'e göre bir suç işlemek veya gizlemek amacıyla kasten öldürme suçunu işlerken fiilin objektif olarak cezalandırılabilirliği hususundaki tasavvuru üzerinde bir yanılığın içinde bulunabilir. Baskın görüşe göre bu gibi hallerde hatanın dikkate alınmaması gerekir.³⁵ Bu durumun bazı yönlerine sınırlamalar getirilmektedir. Özellikle *Eser* bu sonucu ancak failin amaç suçun hukuka uygun olduğunu düşünmesi halinde onaylamakta; buna karşılık failin, sadece fiilin cezalandırılmaz veya usulen takip edilemez olduğunu düşünmesi durumunda, kınanamaz olduğunu kabul etmektedir.³⁶ Kanunun lafzını esas alan çoğunluk, bu gibi durumlarda çoğu zaman zayıf saikle işlenen kasten öldürme suçunun oluştuğunu kabul etmektedir.³⁷ Tüm bunlar sonucunda – “diğer olay gruplarıyla” uyumlu olarak- failin kastı ve bununla bağlantılı olarak cezalandırılabilirliği veya cezanın ağırlaştırılması ortadan kalkar.

b) Amacın nitelikli hal teşkil etmesine ilişkin tipik durum, alkollü araç kullandığını gizlemek amacıyla trafik düzenini ihlal eden failin eyleminde mevcuttur. Burada hata söz konusu olabilir, çünkü suç (ACK § 316) ve kabahatin (Alman Karayolları Trafik Kanunu § 24a) yapıları birbirlerine benzerlik arz ettiği için failin araç kullanmadaki kabiliyetsizliği, duruma göre suç ya da kabahat olarak değerlendirilmektedir. Ancak bir kabahat Ceza Kanununun § 315/3-1b çerçevesinde suç sayılmaz.³⁸ Her ne kadar gerçekleştirmiş olduğu davranışın suç teşkil ettiği hususunun-

³⁵ Krş. BGH NSZ 1998, 353 (354); Gössel/Dölling, Strafrecht BT 1, 2. Bası 2004, § 4 Kn. 75; MüKo StGB/Schneider, 2. Bası 2012, § 211 Kn. 252; SK-StGB /Sinn, 137. Lfg 2012, § 211 Kn. 76.

³⁶ Schönke/Schröder/Eser, 28. Bası 2010, StGB § 211 Kn. 33.

³⁷ Özet olarak Geppert Jura 2004, 242 (247); StGB § 212/2'de düzenlenen nitelikli kasten öldürme olayı ile ilişkili olarak BGH JR 1993, 163 (164).

³⁸ BGH VRS 47 (1974), 268; farklı görüş için bkz. Maurach/Schroeder/Maiwald, Strafrecht BT 1, 10. Bası 2009 § 2 Kn. 34; (haklı olarak) bu görüşe karşı Mitsch JuS 1996, 213 (218).

da hatalı bir kanıya sahip olsa da, failin suç olduğunu düşündüğü fiili gizlemek amacıyla hareket etmesi, amacın varlığından bahsedilebilmesi için yeterlidir.³⁹ Bu durumda da hatanın varlığı suçun oluşmasına engel teşkil etmez.

4. Diğer Amaçlar

Alman Ceza Kanununda her biri ayrı inceleme konusu olabilecek bir çok amaç suç yer almaktadır. Hata kavramı çerçevesinde burada sadece bir kaç seçilmiş örnekten bahsedilebilir. Öncelikle belirtilmelidir ki, bazı durumlarda problemin sınıflandırılması sorun arz etmektedir. Çünkü bir görüş, şimdiye kadar manevi unsur kapsamında mülahaza edilmesi gereken amacı, maddi unsur içerisinde değerlendirmiştir.

a) Karşılıksız yararlanma suçu (ACK § 265a), dört farklı fiil şeklini ihtiva etmektedir; bunların hepsinde hizmetin bedelinin ödenmemesine yönelik bir amaç vardır. Bu hükmün subjektif formülasyonuna rağmen, dolandırıcılığa yakın bir yorum, çoğu zaman karşılıksız yararlanmanın (yazılı olmayan) maddi bir unsuru olarak, cezalandırılabilirlik için malvarlığı zararının şart olduğu sonucuna götürür.⁴⁰ Satın alınmış ve bedeli ödenmesine rağmen unutulmuş aylık tramvay biletinin sözleşmeye aykırı olarak sürücüye gösterilememesi pratik bir anlama sahiptir. Bu örneğe göre, bir zararın oluşmamasına karşılık; diğer taraftan kastın oluştuğu da

³⁹ BGHSt 28, 93 (95) bu konudaki düşünceleri için bkz. Rütth JR 1979, 516; aynı şekilde LK/König, 12. Bası, 2008, StGB § 315 Kn. 117.

⁴⁰ Krş. BayObLG NJW 1986, 1504; OLG Koblenz NJW 2000, 86; NK/Hellmann, 3. Bası, 2010, StGB § 265a Kn.3 mwN.

reddedilir.⁴¹ Her halükarda, toplu taşıma araçlarını aylık kartı yanında bulundurmada kullanmanın cezayı gerektirdiği yönündeki yanlış, bir mefruz suça sebebiyet verir.⁴²

Hata, bedel karşılıklılığının objektif veya subjektif unsurlar olarak düzenlenmesine bağlı olarak değerlendirilir. Buna ilişkin olarak failin, yanlış tasavvurla, bedelsiz sandığı bir toplantıya bedel ödemeksizin katılması, ACK § 16 anlamında suçun maddi unsurlarında hatanın söz konusu olduğu duruma örnek gösterilebilir.⁴³ Failin (istisnai olarak) bedelsiz bir etkinlikte ancak bedel ödeyerek bulunabileceği yönündeki tasavvuru dolayısıyla, bu etkinliğe gizlice katılması durumunun dikkate alınmayacağı açıktır. Bedel karşılıklılığı, objektif bir unsur ise o halde elverişsiz teşebbüs her durumda gündeme gelir. Bedel karşılıklılığının salt subjektif bir unsur olarak görülmesi halinde ise amaç unsurunun gerçekleştiğinin ve hatta suçun tamamlandığının kabulü gerekir. ACK § 265a hükmünün karakteristik özelliği, bu suçta bir malvarlığına karşı suç düzenlenmekle birlikte zarar unsuru da gözönünde bulundurulmalıdır. Amaç açınsındansa değerlendirilmesi gereken başka bir husus kalmamıştır.

b) Alman Ceza Kanunu § 288’de düzenlenen cebri icranın engellenmesi suçu; failin kendisi hakkında yapılmak üzere olan bir cebrî icra takibi sırasında, alacaklılara yapılacak olan ödemeleri engellemek amacıyla

⁴¹ Anılan son görüş için bkz. Lackner/Kühl, 27. Bası. 2011, StGB §265a Kn. 7; LK/Tiedemann, 12. Bası. 2012, StGB § 265a Kn. 50, faydalı olması açısından bkz. OLG, Koblenz NJW 2000, 86 (87).

⁴² AnwK-StGB/Gercke, 2011, § 265a, Kn. 18; SK-StGB/Hoyer, 115. Lfg. 2008, § 265a Kn. 36.

⁴³ Krş. LK/Tiedemann, 12. Bası, 2012, StGB § 265a, Kn. 49; Schönke/Schröder/Perron, 28. Bası, 2010, StGB § 265a, Kn. 12.

la, malvarlığının bir kısmını satması veya saklaması suretiyle oluşur. Tanımlanan suç, “eksik neticeli suç” gibi taşkın eğilimli olarak görülür, çünkü bu durumda engelleme neticesinin oluşması gerekmez.⁴⁴ Bir hatanın varlığı engelleme amacını ortadan kaldıracaktır. Örneğin malının bir kısmını saklayan borçlu, geriye kalan malvarlığının, hatalı bir biçimde alacaklıya yeteceğini tasavvur etmiş olabilir.⁴⁵

Alman Medeni Usul Kanunu § 811’e göre haczedilemeyen eşyalar cebri icraya konu olamaz. Peki, failin malının haczedilemeyecek bir kısmının hataen haczedilebilir olduğunu düşünerek hareket ettiği durumda ne olacak? ACK § 288’e uygun bir şekilde; bu sorun amaç kapsamında değerlendirilir. Şayet cebri icra para borcundan kaynaklanıyorsa, hakim görüşüne göre; haczedilemeyen mallar mamelekin dışında tutulur.⁴⁶ Sorun, kast kapsamında tasavvur edilmesi gereken suçun objektif unsurları altına kaymaktadır. Haczedilebilirliğin hatalı kabulü (cezalandırılmayan) elverişsiz teşebbüsü doğurur (bu hal işlenemez suçtur).⁴⁷ Yine de alacaklının (icra edilebilir) bir alacak hakkına veya malvarlığının kendisine verilmesi yönünde bir ilama sahip olması durumunda, her zaman mameleğin bir kısmı arta kalır (mülkiyete sahip olması gibi).⁴⁸ Eğer fail bu eşyanın hacze konu olabileceğini düşünüyorsa, eşyanın haczini engellemek –taşkın eğilim olarak- amacıyla hareket ediyor demektir. Farklılık gösteren bu sonuçlar, taleplerin durumuna göre karşı tarafı tatmin etme-

⁴⁴ Bkz. AnwK-StGB/Putzke, 2011, § 288, Kn. 1; MükoStGB/Maier, 2006, § 288, Kn. 2; SK-StGB/Hoyer, 137. Lfg. 2012, § 288, Kn. 2.

⁴⁵ RGSt 8, 51, 51; SSW/Kudlich, 2009, StGB § 288, Kn. 11.

⁴⁶ Krş. Fischer, 60. Bası, 2013, StGB § 288, Kn. 6; Lackner/Kühl, 27. Bası, 2011, StGB § 288, Kn. 3; Schönke/Schröder/Heine, 28. Bası, 2010, StGB § 288, Kn. 14.

⁴⁷ Bu hususa ilişkin kesin olmayan düşünceler için bkz. Joecks, StudK-StGB, 9. Bası, 2010, StGB § 288, Kn. 3.

⁴⁸ Benzer yönde RGSt, 61, 407 vd; BGHSt, 16, 330 vd.

yebilir. Hacedilemeyen eşyanın ekonomik değerinin fail tarafından bildirildiği kabul edildiğinde, tüm bunlar düşer. Tüm bunlar gerçekten “malvarlığı değerini haiz olmadıkları halde” neden hacze konu olmaktadır? Açıkça hacze konu olmayan eşyanın, hacze konu eşyaları içeren malvarlığı listesinde yazılı olmasına gerek olmamasını bir istisna olarak kabul edebiliriz. (Krş. ZPO § 807/2, 2.cümle)

c) Zorla ifade alma suçunun oluşabilmesi (ACK § 343), ifade almakla yetkili bir kamu görevlisinin, muhakemede bir şeyler söylemesi için bir başka kişiyi belirtilen şekillerde zorlaması koşuluna bağlıdır. Esasen ilginin, failin istediği yönde ifade verecek olması önemli değildir.⁴⁹ Bu yönde yapılan bir hata amacı ortadan kaldırmaz. “Frankfurt işkence alanında” ifade alan memur, kaçırılan mağdurun yerinin açıklanması için ifadesi alınan kişiyi zorlamıştır. Bu gibi hallerde, zorlama eylemi soruşturma sürecinde beyan elde etmek için değil, özellikle tehlikenin önlenmesi amacıyla gerçekleştirildiğinden, subjektif unsurun yokluğu genellikle kabul edilmektedir.⁵⁰ Bu komplike ve tartışmalı sorun karşısında hataya düşülmesi ihtimal dahilindedir. Fail, bu yönde bilgilere ulaşmaya yönelik davranışının mevzuata uygun olduğu düşüncesinde olabilir.⁵¹ Bu, cezalandırılmayan bir mefruz suçun varlığına götüren “tersine” yorum hatası olarak değerlendirilebilir.

⁴⁹ MükoStGB/Voßen, 2006, § 343, Kn. 31; Schönke/Schröder/Cramer/Sternberg-Lieben/Hekker, 28. Bası, 2010, StGB § 343, Kn. 16.

⁵⁰ Krş. LG Frankfurt, NJW, 2005, 692 (695); Lackner/Kühl, 27. Bası, 2011, StGB § 343, Kn. 4; başka kaynaklar için; karşı görüş için bkz. Kinzig ZStW, 115 (2003), 791 (796).

⁵¹ Bu konudaki daha açık görüşler için bkz. Neubacher GA, 2001, 521 (524): Polis memuru açık bir şekilde objektif ve subjektif unsurların oluştuğundan hareket etmiştir. Ancak yazar böyle bir durumu hata olarak kabul etmez. Çünkü yazara göre söz konusu olay § 343 kapsamında değerlendirilmektedir.

d) Sonuç olarak bir takım hata olasılıklarına kısaca değinilmesi gerekir. Belgede sahtecilik suçlarının farklı şekilleri aldatma amacını barındırır (ACK §§ 267, 273, 281). Bazı yanlış tasavvurlar çoğu zaman kast kapsamında değerlendirilir, bu çerçevede suçun konusunu oluşturan belgenin karmaşık ve normatif yapısı söz konusu olacaktır.⁵² Kimliğin kötüye kullanılması aşağıdaki örneği akla getirir: A, S'ye ait öğrenci kimliğini okul yemekhanesinde uygun fiyata öğlen yemeği yemek amacıyla kullanır; A, bu durumun hukuki bir sonuç doğurmayacağı düşüncesindedir (yorum hatası).

Örneğin hava aracında bulunan yükü yok etmek veya ona zarar vermek için cebir kullanılması (ACK § 316/1-2 çerçevesinde hava korsanlığı olarak zikredilen) hava trafiğine saldırı kapsamındadır. Burada, taşkın eğilimle işlenebilen bir sırf hareket suçu vardır.⁵³ Fakat korsan P, uçakta yük bulunmadığını bilmemektedir. Zikredilen temel hususlardan yola çıkarak burada tamamlanmış bir eylemin varlığının kabulü gerekir.

Son bir değerlendirme, yeni bir suç tipi olan zorla evlendirme suçunun unsurları ile ilgili olarak yapılmalıdır; bu fiil aynı zamanda “evlenmek amacıyla kaçırma” eylemini de kapsar (ACK § 237/2). Bu durumun eksik neticeli suç ya da tamamlanmamış iki aşamalı suç olarak sınıflandırılmasında henüz bir fikir birliği bulunmamaktadır.⁵⁴ Burada şöyle bir hata durumu gündeme gelebilir: M ile evlenmeye zorlamak için A, F'yi yurtdışına götürmüştür. A'nın bilgisi dışında, eş olarak seçilmiş koca

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. Bettendorf, Der Irrtum bei den Urkundendelikten, 1997.

⁵³ Bkz. AnwK-StGB/Esser, 2011, § 316c, Kn. 2; Schönke/Schöder/Sternberg-Lieben/Hecker, 28. Bası, 2010, § 316c, Kn. 1.

⁵⁴ StGB § 237/2'deki suçun yapısı ile alakalı açıklamalar için bkz. Schumann, JuS 2011, 789 (792 vd).

(Ehemann= M) bu arada evlenmiş veya F ile evlenmek istememektedir. Amaç, burada da taşkın eğilim olarak temellendirilirse,⁵⁵ A suçu objektif ve subjektif olarak gerçekleştirmiştir.

III. Sonuç

Açıklamalar göstermiştir ki, amaç ihtiva eden suçların çoğunda azımsanmayacak sıklıkta hata yapılmaktadır. Failin suç işleme anındaki gerekli iradeyi göstermiş olması halinde, bu hatalar yine de suçun tamamlanmasına engel teşkil etmezler. Bu konuda irade eksikliği varsa fail gerekli amaç olmaksızın davranmıştır. Bu konunun ACK §16'ya dayandırılması sonuç açısından bir önem teşkil etmez. Zira failin amacı vardır ya da yoktur.

Cezalandırılabilirliğin sınırlarının geniş tutulması, başka bir ifadeyle fiilin tamamlanmış sayılmasının öne çekilmiş olması şeklinde daha makul bir itiraz olabilir. Ama bunun muhatabı kanun koyucu olmalıydı! Her bir nihai sonuç objektif unsurlar arasına da taşınabilir. ACK § 263'te düzenlenen dolandırıcılık suçu “ Her kim kendisine veya bir üçüncü şahsa hukuka aykırı bir yarar sağlamak suretiyle...,” şeklinde başlayabilir. Çünkü buradaki koşulların suçun manevi unsuru altında değerlendirilmesi, hazırlık aşamasındaki hareketlerin de şekli olarak suçun tamamlanması sonucunu doğurur. Her halükarda amaç suçları teşebbüsün unsurlarını içinde barındırır.⁵⁶ Kanuni düzenlemeler dikkate

⁵⁵ Krş. Ensenbach, Jura 2012, 507 (511); Fischer, 60. Bası, 2013, StGB § 237 Kn. 16; Letzgus, FS Puppe, 2011, s. 1231 (1242).

⁵⁶ Haksız mal edinme suçları ile ilgili bkz. Schaffstein, GA 1964, 97 (105 vd); eleştiriler için bkz. Gehrig, Der Absichtsbegriff in den Straftatbeständen des Besonderen Teils des StGB, 1986, s. 55.

alındığında, hedeflenen amaca ulaşmak için failin tasavvuru, cezalandırmak için yeterli olacaktır. Bu tarz bir çözümlenme ile bütünlük arz eden bir sonuca ulaşılabilir. Bu çözümlenmenin istisnaları suçun bazı unsurlarının maddi unsurlar altında değerlendirilmesi ve bununla birlikte kastın bir unsuru olarak kabul edilmesi sonucunu doğurur.

KAYNAKÇA***

Arzt, Juristische Rundschau, 1997.

Bettendorf Christa, Der Irrtum bei den Urkundendelikten, 1997.

Böse, Goldammer's Archiv, 2010.

Cramer, Vermögensbegriff und Vermögensschaden im Strafrecht , 1968.

Degener, Juristische Zeitung, 2001.

Eser Albin, Juristischer Studienkurs IV, 3. Auflage, 1979.

Fischer Thomas, Strafgesetzbuch: StGB und Nebengesetze, 60. Auflage, München, 2013.

Fischer, StGB § 211, 60. Auflage, 2013.

Gehrig Klaus, Der Absichtsbegriff in den Straftatbeständen des Besonderen Teils des StGB, 1986.

Gercke Björn, § 265a, Anwaltkommentar- StGB, 2011.

*** Kaynakça bölümü, eseri çeviren yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Gössel Karl Heinz, Gedächtnisschrift für Heinz Zipf, München, 1999.

Gössel Karl Heinz, Strafrecht Besonderer Teil 2, 1996.

Gössel/Dölling, Strafrecht Besonderer Teil 1, 2. Auflage, 2004.

Gropp Walter, Der „Moos-Raus-Fall“ und die strafrechtliche Irrtumslehre, Festschrift für Ulrich Weber, 2004.

Hellmann Uwe, StGB § 265a, Nomos Kommentar, 3. Auflage, 2010.

Hillenkamp Thomas, 40 Probleme aus dem Strafrecht Besonderer Teil, 11. Auflage, 2009.

Hirsch, Juristische Zeitung, 1969.

Horn Walter, Lackner/Kühl, StGB § 259, 12. Auflage, 2010.

Hoyer Andreas, § 288, Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch, 2012.

Hoyer Andreas, SK-StGB, § 242, 6. Auflage, 1999.

Jaeger Joecks, § 288, Studien Kommentar-StGB, 9. Auflage, 2010.

Jescheck/Weigend, Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Auflage, 1996.

Kindhäuser Urs, Nomos Kommentar, 3. Auflage, 2010.

Kinzig, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2003.

König Peter, StGB § 315, Leipziger Kommentar, 12. Auflage, 2008.

Krey/Hellmann/Heinrich, Strafrecht BT 2, 16. Auflage, 2012.

Krey/Hellmann/Heinrich, Strafrecht BT 2, 16. Auflage, 2012.

Kudlich, Neue Zeitschrift für Strafrecht, 1997.

Kühl Kristian, Strafrecht Allgemeiner Teil, 7. Auflage, München, 2012.

Küpper Georg, Festschrift für Gössel, Heidelberg, 2002.

Küpper Georg, Juristische Rundschau, 1992.

Lackner/Kühl, StGB § 253, 27. Auflage, 2011.

LK/Vogel, § 16 StGB, 12. Auflage, 2007.

Maier, § 288, Münchener Kommentar zum StGB, 2006.

Maurach/Schroeder/Maiwald, Strafrecht Besonderer Teil 1, 10. Auflage, 2009.

Mitsch Wolfgang, JuS 2003.

Mitsch Wolfgang, Strafrecht BT 2/1, 2. Auflage, 2003.

Mitsch, Strafrecht BT 2/1, 2. Auflage, 2003.

Neubacher, Goldammer's Archiv, 2001.

Neumann Ulfrid, StGB § 211, Nomos Kommentar, 3. Auflage, 2010.

Otto Harro, Die Struktur des strafrechtlichen Vermögensschutzes, Berlin, 1970.

Puppe Ingeborg, § 16, Nomos Kommentar, 3. Auflage, 2010.

Putzke, Holm, § 288, Anwaltkommentar- StGB, 2011.

Roxin Claus, Strafrecht AT 1, 4. Auflage, München, 2006.

Rudolf Rengier, Strafrecht Besonderer Teil I, 14. Auflage, 2012.

Rüth, Juristische Rundschau, 1979.

Schneider Hartmut, § 211, Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch: StGB, 2. Auflage, 2012.

Schönke/Schröder/Cramer/Perron, § 263 StGB, 28. Auflage, 2010.

Schönke/Schröder/Eser/Bosch, 28. Auflage, 2010.

Schönke/Schröder/Stree/Hecker, StGB § 259, 28. Auflage, 2010.

Sinn Arndt, § 211, Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch, 2012.

Tiedemann Klauf, Leipziger Kommentar, StGB §263, 12. Auflage, 2012.

von Selle, Juristische Zeitung, 1999.

Voßen Nicole, § 343, Münchener Kommentar zum StGB, 2006.

Warda, Jura, 1979.

Welzel Hans, Das Deutsche Strafrecht: Eine systematische Darstellung, 11. Auflage, 1969.

Wessels/Hillenkamp, Strafrecht BT 2, 35. Auflage, 2012.

Wessels/Hillenkamp, Strafrecht BT 2, 35. Auflage, 2012.

Wolfgang Joecks, § 16, MükoStGB, 2. Auflage, 2011.